

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״ן

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״ן מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

(א) ספר פנחס פס' קמ
וקב, (ב) סוכה זכח;
(ג) ס' מנח' ז' מ"ג ג;
(ד) ס' סוכה לז' מ"ב ע"ש
נחמס ק"ה (ה) עין חס'
לעיל ב: ד"ה דאמר דלא
הי' הכי (הגר"ש)
ס' מעטערא' עין שם
במסו"ה, (ו) מ"ק ג'
(ז) עין גיטין לא: ב"ב
בה, (ח) מ"ק ז' מ"א
(ט) שם' ע"ש מ"א
(י) מ"ק ד' ק"ג א' סוכה
מנח', (כ) שופטים כא ג'
(ל) ב"ר ג' ו' תנחומא
תורע' ז', (מ) ירושלמי
פרקין ד"א ע"ש.

[illegible]

גמ' לכתוב קרא או
הדבר. וכן צ"ק דף סה
ע"א ודף פה ע"ב
ובמנחות דף י ע"ב.
[מכ"ע ע' פסחים דף מא
ע"ב [מוס'] ד"ה אם כן
לימא קרא וכו']:

תורה אור השלם
(א) וְנִסְכּוֹ רִבְעֵת הֶהָיָה
לְכֶבֶשׂ הָאֶחָד בְּקֹדֶשׁ
הַסֵּף גִּסְף שְׂכָר לֵי:

(ב) וַיֹּאמֶר אֵלָיו הַתְּשִׁבִי
הָאֵלֶּה מֵל וּמִמָּוֶה כִּי אִם
הַשְׁלִישִׁית לֹא

או"ה יח ג, מרומי שדה (ו)
כאן] ואליבא דכולהו תנאי
להוסיף דהואיל וילדות ד
בדפו"ר איתא "ל"מ" ונרצ

[illegible]

כעין אמר מר הוה כלומר אמרין לעיל ד' יהודה אומר: די
 די יהושע איינזאם רבי ויטענע דהנני (ג) מדינא ההדורן הוא מוכרי
 וירדאשון נמי המתפלל ויזכר ויזיל הכה נמי הרשאון איז
 האבור משעת הפתחה לדינא שבעי והכל קתי ויזכר
 האחרון של ג' דינא שבעי: וזו הא דהנני. מביינאן האחרין
 יהודה אומר משום כן בחריה העובד כפי הדינא ש"ט אחרון של
 ג' האחרון בחריה כל ג' דינא ש"ט ויהוה ויזכר ויזיל ג' דינא ש"ט בחריה

הַשֶּׁשִׁים הַשְּׁמִימִים וְדָדִים ר' יִשְׁעָא: מִקְמֵי דְרִישְׁמִכּוּדָא. לֹא הוּא חֲשׂוֹב וְקִרְבָּן וְתַבְרָא דְסַמְכוּבוֹ: בְּמַלְּ וּבְרוּחוֹת. מִשְׁעֵי הַיָּם וּמוֹרֵדֵי הַטֵּל לֹא הֵם אֲחֵלְמָלָה (י) אֵין הַעוֹלָם מִתְקַיֵּם" וְהֵיא דְלִמְרִינָן בְּחַפְלָה מִשְׁעֵי הַיָּם מוֹשִׁיעִים לֹאֲרָן לְתַקְנָה וְלִגְנוּגָה כְּדַבְסָמוּךְ" וְזִקָא דְצַחַר מִיטְרָה

[illegible]

רבי יהודה בן בתירה. דלמרי בשני צהב הוא מזכיר שית יומי
הוא א"כ לא יהיה הניסוך כי אם ששה ימים: **עשר** נטיעות.
פירש"י (י) נטיעות מפחרות צבית סאה חורש כל בית סאה נשכיל
דכל נטיעה יונקת ודווקא מצית סאה היה^י צריך להם יכול לחרוש

עד ר"ה של שביעית דהוו שפיר אוקומי
אילנא שרי אלז יומר מביט סאה
איוו חורס אלז כדי נורקן דהואיל
וממחרות בימרת סאה סאה קיימי
שפיר ופסחות מינן למה¹¹ קיימי
וליעקר קיימי ודוקא נטיעות אמר
דחורשין בשבילן עד ראש השנה אלז
אילנות אסור דאורייתא כל אלז
ומדבצין¹² פסח ועצרת מקון בשדה
הלכן עד פסח מותר אלז מפסח
ולכן אסור וסנה אילן עד עצרת
מותר מבואן ואילן אסור:

מסיני כולו! וְרַבִּי יְהוּדָה אָמַר
הַתְּשִׁיבִי מִתּוֹשְׁבֵי גִלְעָד. לָכֵן נִקְרָא
מִתּוֹשְׁבֵי גִלְעָד לְפִי שֶׁהָרָגוּ יִשְׂרָאֵל
אֶת־בִּיטָן גִּלְעָד עַל מַעֲשֵׂה פִילָגָם
בְּעֵבֶהָ וְלֹא נִשְׁאָר בִּיטָן גִּלְעָד כִּי אֵם
מַעַת עָלְתָּס מִן הַמַּעֲשִׂים בְּעִיר כִּי
כָל הַנָּשִׂא הֵיוּ כֵּן אֶסְמִינוּ לָכֵן מֵעַד
כִּי אֵלִיהֶו מִן הַמַּעֲשִׂים כִּךְ שִׁמְעִי
מִהֲרִי נִרְטוּ"י מִסָּה הֲרִי"ב לִפְנֵי
מַמְלָאָן: **בְּמִלָּה** וּבְרִחוֹת אֵל חַיִּיבו
חֲבִיבֵי הָאֻמּוֹת. מַעֲשֵׂי הַרוּחַ וְתוֹרַת
הַטֵּל כִּי לִפְנֵיךְ אֵל קַדִּישׁ לִנְאֻם
מִוִּרֵד הַטֵּל אֶפְלִיו מִיְמֹת הַתְּמִהָ אֵל
שֶׁלֹא יִשְׁאָר מִוִּרֵד הַגֶּשֶׁם וְהִנֵּה הַנֶּחֱמָ
וְאֵם לֹא אִמֵּר מִיְמֹת הַגֶּשֶׁמִּים כִּי אֵם
מִוִּרֵד הַגֶּשֶׁם וְהִלֵּל מַעֲשֵׂי הַרוּחַ
וְמוֹרֵד הַטֵּל! אֵל מִחֲמוּרִי:

ואילו מִלֵּא מִיִּצְחָק, וּמִהֶנָּה נִרְאֶה
דְּבִי גִדְעוֹן (שְׁפִטָּה ו)
כְּשֶׁאָמַר (ה) עַל הָאֶרֶץ יֵשֶׁע טַל וְעַל
הַגְּזָזָה יִיחֶה חוֹרֵב כְּמִי יֵשֶׁע כִּן אֲבָל
כְּשֶׁאָמַר עַל הָאֶרֶץ יִיחֶה חוֹרֵב עַל
הַגְּזָזָה יִיחֶה טַל כְּמִי וְיִיחֶה כְּלוֹמַר
דְּעַל הַגְּזָזָה יִיחֶה הַטַּל אֲבָל לֹא כְּמִי
יֵשֶׁע כִּן מִשְׁמַע דְּעַל הָאֶרֶץ יִיחֶה טַל
דְּטַל לֹא מֵיִצְחָק ע"כ בְּנוֹסֶה אֲשֶׁר
וְעוֹד מִנְּחֵלֵי כְּשֶׁאָמַר עַל כֹּל הָאֶרֶץ
יִיחֶה טַל כְּמִי יֵשֶׁע אֱלֹהִים כִּן
וּכְשֶׁאָמַר טַל יִיחֶה עַל הַגְּזָזָה לְבָדָה
וְעַל כֹּל הָאֶרֶץ (ו) יִיחֶה חוֹרֵב כְּמִי וְיִיחֶה
כִּן וְלֹא הִזְכִּיר הַשֵּׁי" וְעַמּוּס' אָשֵׁר
אָמַר יְיָ הוּא זֶה מִן הַשֵּׁי" מוֹחִיר
עַל שֶׁעַל הַיָּמִים כִּי אִם יִיחֶה חוֹרֵב עַל
כֹּל הָאֶרֶץ הֵימָּה רַעַת יוֹשֵׁב זֶה וְכְמִי
(שְׁפִטָּה ז) אֲבָל הַמִּקְוֶה אָשֵׁר אֲחִיר אִם
שְׂמִי אֲשׁוּב אֶלְכֶּם וּבְרִכְתְּכֶם אֲבָל כְּשֶׁאָמַר
עַל כֹּל הָאֶרֶץ יִיחֶה טַל כְּמִי יֵשֶׁע
אֱלֹהִים דְּבִדְמוּה לֹהֶה (שְׁפִטָּה ח) וְיִחֶה
דְּלֹא

וְיִכַן בְּחִמְשָׁם דְּבִרּוֹת אֲתֵרוּנוֹת (שמות כ) מִלֵּא חֲרָמָה וְחִילָךְ לֹא
 הִזְכִּיר הַש"י הַכֵּל הַזֶּה אֶל מִקּוֹם אֶחָד מִשָּׁל לְמִלֵּךְ שֶׁנֶּחֱזֵק דְּרִירָה נִהַל וְהִנֵּה
 לְצִיר מִגִּינוֹ לִפְנֵי כָל חֲדָרֵי הַבַּיִת וְזוֹלָתִי בֵּית הַבְּסֵאף מִקּוֹם הַסִּימּוֹן:
 בְּיוֹמוֹ

האחרון מוזכר הראשון אינו מוזכר: (א) אמר רב נחמן בר יצחק
 יהושע בן חזיה הוא דהאי דקאמר ר' יהודה לעיל משום ר'
 ואלא קשיא ומנן קרו ליה בשמיה דלשון בן חזיה חמנן דקרו
 ליה בשמיה דלשון וסאי דקרו ליה בשמיה דנפשיה ר' יהושע היינו
 והוה תנחניס לחזירי אפילו נמיות הגשמים: **פ"י שאנינו נמצאין**
 ומוזכר הגשם לאו משום חיוב אלא חוק גשם הוא מוזכר ^[א] דטול
 במעשר: ואילו ב"ה קאמר. ואמנה טול ומער אלא מער בלבד:
 ה"ל

המסכתות מרכיב יסודי המים: שמעני נגמי מי מצו דמנסן ביה ריא שבעי ארז חומט
 ושמעני אלז' י' תועשע ארז ארז מנסת תתחזי ורעא שבעי מורז ארעאפיז ארז דרנסון
 גמירל אלז' הלכט מנסת יסודס מנסת י' ורעא י' בריא אלז' חלמי אלז' מרעס אלז'
 י' יעלוצת חלמי' ורעא י' אלז' חלמי' ארז י' תועשע חלמי' ורעא חלמי' שבעת תתחזי
 ננסן: שבעת מפתוחת בתון י' חסע חורשין כל השדה כולה שבעלע ערז שפיר
 לרעזת התוס' מרז' ג עיב ירז ניסוך עישן וכו' ארז דעת המכסבס' בפיה' סוף שפיר
 [ג] ציל אלז' (מרחק בתון) [7] צעל משטס אלז' אפירס (באחלס) [8] ציל יסודס
 [9] צעל דוקקת ביה (שפיר) אלז' דלולע צורל חלמי' (במורזי) ורעא י' צעל י' (ציל
 מרחק בתון וגנזי סוף עישן) [10] בתוס' שבעי' ורעשע י' אלז' חלמי' וכו' (והחובת
 מקום יסודס' ילפנרע צעל ערז המרשס')

ה א מ"י פ"י מהלכות
תמידין הלכה ו סג
עשן דה:
ו ב מ"י פ"ג מהלכות
שמעיה ויובל הלכה ה:
ז ג מ"י פ"ו מהלכות גלוג
הלכה כ:
ח ד מ"י פ"י מהלכות
תמידין הלכה ו:
ט ה מ"י פ"ח מהלכות
חפלה הלכה ח סג
עשן יז עוש"ע א"ח ס"י
קד סעף ג:

[א] רש"י ד"ה לפי
כ"י. מזכיר דרוחות
מועילות. כ"ל

[illegible]

[נדפס בסוף המסכת]

אי מבר בר"י ולימא

[illegible]

ב.

א א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ כף ך ם ן ף ץ
 חפלה הלכה טו סמג
 עשן יט טוש"ע א"ח ס"ר
 קיד סעף א:
 ב ד מ"י שס הלכה טו
 וסמ"ג שס טוש"ע א"ח
 ס"ר קיו סעף א:
 ג ד מ"י שס הלכה יב וסמג
 שס טוש"ע א"ח ס"ר רד
 סעף א:
 ו מ"י פ"א מהלכות חפלה
 ה"א וסמ"ג שס:

רבינו חננאל

[illegible]

שכשבילה המטר יוור
היו אומר זו חפלה.
ר"ר יוחנן שלשה
מפתחות לא נמסרו
לשליח אלא הם בידו
של הקב"ה מפתח גשמים
שנאמר יפתח ה' לך את
אוצרו הטוב את השמים
וגו'. מפתח של חיה

מאימתי מזכירין גבורת
גשמים. שאומ'

[illegible]

הוצי למימר מ"ש דשבקיה
ל עולם מה בבריתו של
יפתח ה' ולא שלח

וְיָמָּטָר אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ
וְיָרֹחַ הַטּוֹב אֶת הַשָּׁמַיִם
אֶת תְּלֹתָהּ: [דברים כח, יב]
אֶת ל. בנ]

מאימתו. מיום טוב האחרון של חג. שמיי וללא יתכן צבוסה ואפילו האידנה אינו אלף מדרבנן מנחם ספיקא ווא"ע ג' דבקיאינן קציעה דירחא גורה שמה יחזור הדבר לקלקלו או מנחם מנהא אצמינו בדיוו כדאי"ן פ"ק דבבא' (דף ז':) ולכן מדרבנן אצל כל צענה לא שהגשמים צמינו סוכה סימן קללה הו' דמתן פרק שני דסוכה (דף סז:). משל לעבד וכו':

אם כן. אם אתה אומר מוזכרין בן"ש שאין שאלין הו"אל ומשמע בעונתו אף בקץ זיכרו ומה אתה נותן סימן מ"ט הרשון ור' אליעזר אומר בדרייתא בגמרא¹ ור' רבנן דא דא' וזכור וזכור

לעולם בעונתו משמע מיהו עד
השחל לא רמי עליה חוצה אל כל צ"ט
ראשון חוצה לרעות לפני שאלה של
הזה לבקש מקדים ומרמז וסמינן
קלה לא קפדינן ורבי יהושע קפיד:
קא. פירוש בנדר זרעים
התם
בנדרות פרק אין עומדין
(דף ג.) ולימא התם מאי שנא כו'
כלומר רמיא תנא התם בנדרות מאי
דמיא התם בנדר זרעים:

של חג האחרון מזכיר
"ט הראשון של פסח
ן אינו מזכיר: גמ'
י מאימתי תנא התם
ורודות גשמים בתחית
ת השנים "והבדלה
ימתי מזכירין גבורות
ש השקביה עד הכא
מלות דמיני ורבי

וליתני מאיתני מזכירין (ט)
גשמים מאי גבורות
גשמים אמר ר' יוחנן שיוורדין בגבורה.
חמינה ההם צונטן פ' אין עומדין
(סג) קתני כי הכא מזכירין גצירות
גשמים ושאלין הגשמים וכו' אמאי
לא קא מתקשה כמו הכא וליתני מזכירין
על^א הגשמים מלאך גצירות וכו' לומר
שאי הכא דהוי קטר כד גשמים
צאיא זמן מתחילין לאומרו ומאיתני
פוסקין מלאומרו ומשום הכי פריך
הכא טפי מתהם: **וכתיב** טז
הרים בעלה נאור בגבורה, וזה עקר
צריאת גשמי וכו' היכי דהאי חקר
צצריאת העולם רואה לומר גצירות
כמו כן הכא גצי גשמים האי חקר
נמי רואה לומר גצירות אכן יך
להקשות אמתו נקט גצירות טפי מכה
וכמו כן הוה ליה לנימור מאיתני
מזכירין כח גשמים או ליתני גדולות
גשמים וי"ל דמן הדין נקט גצירות
משום טעמא דליכא כח ואיכא גדולה
אז נמי משום דלכרטיה מתחלת
גצירות להכי נקט גצירות:

לאלהיו וכן מפחה של תחיית המתים על כל אלו אשר לא יאמרו שיש להם חלק באלהים. וכן נאמר: "וְיִשְׁמְעוּ אֵלֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְיִפְתָּח אֶת רַחֲמָם" (דברים 34: 26). וכן נאמר: "וְיִשְׁמְעוּ אֵלֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְיִפְתָּח אֶת רַחֲמָם" (דברים 34: 26). וכן נאמר: "וְיִשְׁמְעוּ אֵלֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְיִפְתָּח אֶת רַחֲמָם" (דברים 34: 26).

חִיצוּתִי
מזכיריך במס' ברכות הדיינו בסדר זרעים. תנא מר"ה סליקי ששניהם בסדר אחד הן להכי לא
עדי הא. כתיב עושה גדולות עד אין חקר אלמא דכתיב חקר בנשמים וכתיב חקר בברייתו
עולם כתיב ביה גבורה אף בנשמים הוי כמו דכתיב גבורה: שלא נמסרו שלשתן ביחד ביד

חשק שלמה על רבינו גרשום (א) גרסא דליל גטרוח של מקום שמוריד גשם

לְאַהֲבָה אֶת יי' אֱלֹהֵיכֶם וְלַעֲבֹדוֹ כְּכֹל לְבַבְכֶם וְכָל נַפְשְׁכֶם: (דברים יא, י) (ו) וְיָדָה וְיִמְלֹכֶשׁ וְיִסְמָכֶךָ וְיִרְשָׁכֶךָ: (דברים יא, יד) (ז) וַיִּפְתָּח יי' לְדָד אֶת אֶת לִמְת מִצֹּר אֲרָזָה בַּעֲתוֹ וּלְבָרָה אֶת כָּל מַעֲשֵׂה דָד: (חלוית גלים רבים ואתה

מַאֲמָתִי מְזִכִּיר גִּבּוֹרוֹת גִּשְׁמִים. שְׁאוֹמֵר מִשִּׁיב הַרוּחַ וּמוֹרֵד הַשֶּׁסֶם וְצִמְחָתוֹ מִפְּרֵס עֲטֵמָה אֲמֵלִי קָרִי לִיה גִּבּוֹרוֹת שְׁאוֹמֵר מִפְּרֵס גִּבּוֹרוֹת^א שְׁנֵאֹמֵר עוֹשֶׂה גְדוּלוֹת וְגו': סִימָן אֲבִיחָה אֲמֵלִי^ב שְׁחֵלֵל עַל רוֹשְׁתּוֹ

נצטג כגון וכן על ומער: אלא דהויבר.
 שמתחיל להזכיר בתג גבורות של
 מקום שמוריד גשמים: ¹ בענתו.
 כלומר כמנו: אם בן, ואמר פוסק
 בפסק מלהזכיר: ² תנא דייבא קאי.
 כלומר מדקתא מכלל דפשיטא
 ליה להאי תנא דמייסא להזכיר והיכא
 חזינן דמחייב להזכיר: התם קאי.
 ומזכירין גבורות גשמים כו' במקמא
 במקמא התם. ³ ולייתי התם. במקמא
 ומזכירין ⁴ דמני⁵ סמוך דמני⁶ לימי
 משיחית: ⁷ משיחית דשביקה עד הכא.
 כלומר האי דקתי הכא בסדר מועד
 מאימתי לימי התם (ו) דקתי מזכירין
 במקמא ברכות היינו סדר זרעים:
 עד הכא. עד סדר מועד: אלא.
 קאי תימא דהא דקתי מאימתי להם
 דהא דתנא מראש להם סליק גשמים
 בסדר אחד להן להי לא מני למימר
 מאי שגא דשביקה עד הכא: ⁸ (בבב).
 האי דין על המים ומשום דמי
 אימתי הו דין על המים קמי נמי
 אימתי זמן הזכרה: (ג) ואידי דתני
 בבבב יידוין. כלומר אגב דתנא שגא
 יידוין על המים קסבר גנפשה
 הואיל ויידוין בתג על המים ש"מ
 צענין להזכיר עיניה דמא לרזוי על
 המים דליתו לצרכה להי קמי
 מאימתי מזכירין: בתיב ערשה גדולות
 (ד) עד אין חקר. אלמא דכמי חקר
 גנפשים וכמי חקר גנפשיה של
 עולם מה גרייתו של עולם כמיב זיה
 גבורה אף גשמים הו כמאן דכמיב
 זיה גבורה: ואמר רבי יוחנן שיש
 אלמד צמד (י) ויתח דה. ולא שלים:

בלבד הוא אומר זו תפלה וכתוב בתורה^א ונתתי מנחם^ב ויחנן^ג מפתחות בידו של הקב"ה ואילו הן מפתח של^ד גשמים ומפתח של חיה ומפתח של גשמים דכתיב^ה יפתח ה' לך את אוצרו ממזר ארצך בעתו מפתח של חיה מגין דכתיב^ו ויזכור

[illegible]

באשכול "בענות" הוא קטן הנוסע שאומר בלשון זה ממש אלא שהוא הסבר בכונת הנוסע, כלומר במונח שאומר מוריד הגשם ומשמתנו וזה שמוריד עננותו ונמכרמו בחוס', אול בשמנית: [ט] רש"א מ"ו (גליון), ועי' מנחם משיב נפש: [ט] צ"ל "לדתי" (באדומי); רש"א שמביר, מלמד, ובהג' ה"בית אות ה': [ט] תיבת "צל" נמחק (מהרש"א), ועיין הג' אות ט (ועי' הג' ה"בית): [ט] גליון לדומי: [ט] צ"ל נכסר (הרש"ש):

(א) עשה גדלות ואין חקר וגדלות עד אין מספר: (איוב ה' ט) (ב) הנהן מִמֶּךָ על פני ארץ ושלח מים על פני חצות: (איוב י' י) (ג) הלא ידעת אם לא שמעת וזה הארץ לא ידע ולא ידע אין חקר להבנות: (שעיה כח) (ד) מִכֵּן הַיָּם יִסְפֶּה: (ה) ודע אם ששט משטנו אל מצותי אשר אולי מצות אחכם היום

מלא'מתי

מזכירין גבורות גשמים רבי אליעזר אומר
במים טוב הראשון של חג ר' יהושע אומר
במים טוב האחרון של חג אומר לו ר' יהושע
הואיל ואין הגשמים אלא סימן קללה^א בחג
למה הוא מזכיר אומר לו ר' אליעזר אף אני
לא אמרתי לשאול אלא להוכיח משיב הרוח
ממוריד הגשם בעונתו אומר לו אי' לעולם
הוא מזכיר אין שואלין את הגשמים אלא
הסמוך לשמים^ב ר' יהודה אומר^ג העובר לפני
התורה ביום^ד האחרון של חג האחרון מזכיר
הראשון אינו מזכיר^ה ביום^ו הראשון של פסח
הראשון מזכיר האחרון אינו מזכיר^ז גמ'
^א תנא היכא קאי דקתני מאימתי תנא התם
קאי דקתני^ב מזכירין גבורות גשמים בחיית
המיתים ושואלין כברכת השנים והכדלה
התורה וקתני מאימתי מזכירין גבורות
גשמים וליתני התם מ"ש דשביקה עד הכא
אלא תנא מראש השנה שלוק דתנן^ג ובחג
גידונין על המים ואידי דתנא ובחג גידונין
על המים תנא מאימתי מזכירין גבורות
גשמים וליתני מאימתי מזכירין על^ד הגשמים
במאי גבורות גשמים אי' יוחנן מפני שיורדין
בגבורה שנאמר^ה עושה גדולות עד אין
חקר ונפלאות^ו עד אין מספר וכתבי' ^ז הענות
ממטר על פני ארץ ושולח מים על פני הצות
במאי משמע אומר רבה בר שילא אחאי חקר
חקר מבריותי של עולם כתיב הכא עושה
גדולות עד אין חקר וכתבי' התם^ח הלא ידעת
אם לא שמעת^ט אלהי עולם ה' בורא קצות
הארץ לא ייעף ולא יגע אין חקר לתבניתו^י
וכתיב^{יא} מכין הרים בכחו נאזר בגבורה ומגא
לן דבתפלה דתנאי^{יב} לאהבה את ה' אלהיכם
ולעבדו בכל לבבכם ואיוו היא עבודה שהיא
בתירה^{יג} ונתתי ממך ארצכם בעתו יורה
חות בידו של הקב"ה שלא נמסרו ביד שליח
מפתח של חיה ומפתח של תחיית המתים
ה' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת
מן דכתיב^{יד} ויזכור אלהים את רחל וישמע
אלה

דמפתח הגשמים (י) נמסרין לנלוי וכן מפתח של חתין
 ודיקון דלקמן (דף כג.) ו"ל דהא קדאמר שלא נמסר
 לנא נמסרו לשלית להיות לעולם ממונה עליהם: (י"א)
 ומע דליכא אלא שלשה מפתחות וא"כ י"ש להקשות והא כח
 בכחו והוא ירומע אליה אלהים וגו' וא"כ אמאי לא נמסר
 ועם וזה"ש דמשמע מהאי קרא דמפתח י"ש שלא נמסר
 וכן מכלי ועם אחרתא נמסר שלא נמסרו לשלית אלא משום

אלא שהוא הסבר בכוונת הנוסח שמורידו בעתו (וכמובר בחוס'). נפש: [ט] צ"ל **לדתי** (באה"מ):

חשק שלמה ע' נמסר (רש"ש):

לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וְלִעֲבֹדוֹ
יְיָהּ וּמִלְכּוֹ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְיָהּ
לְהַתְּחַלֵּץ מִכָּסֶּר עֲוֹנוֹת וּלְהַתְּחַלֵּץ
מִכָּסֶּר עֲוֹנוֹת (ח) וְלִזְכֹּר אֶת־

מַעֲרָה וְלֹא הִתְפַּלֵּל מִנְחָה בַּיּוֹם
בַּבֵּית מִתְפַּלֵּל עֲרִיבֵי יוֹם
וּמִבְדִּיל בְּרַאשׁוֹנָה וְכו' כִּכּוּר רַבִּי יוֹחֵ
מִתְנַחֵה לֹא יִתְחַלֵּל עַד בְּלִילָה לְמַעַן יִהְיֶה
רִחֵם הַחֶסֶד הַמְּנַחֵם מִצְדוֹד יוֹם לְבַד ר"ח
שֶׁלֹּא הוֹצִיר אִ"כ חֶק מִרְחֹם כְּלוֹם
אִם יִסְמֹךְ וּיִתְחַלֵּל בְּצוּמֵי ר"ח הֵיוּ
לֹא חֲמִיד עַד תַּחֲלַת ר"ח וְי"ח כְּבֵר
הַחֶסֶד וְלֹא מִי לֵהֲרֹא דְלִמָּה הִכָּה עֵשֶׂה
וְלֹא הִתְפַּלֵּל מִנְחָה שֶׁבַע הַחֶסֶד
עֲרִיבֵי צָחוֹל שְׁחִים פִּירוּשׁ שֶׁל חוֹל
שֶׁמֶשׁ שֶׁלֹּא הִתְפַּלֵּל כָּל אִ"כ יִרְחֹם
הַחֶסֶד י"ח כְּשֶׁמִּתְפַּלֵּל בַּיּוֹם אֲע"פ
שֶׁלֹּא חֲמִיד שֶׁל שָׁב וְהָיָה וְהִתְחַלֵּל
הַחֶסֶד יוֹתֵר מִמֶּה שֶׁבַע חוֹל חֲמִיד לְמַעַן
שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ לְהִתְפַּלֵּל כִּי א' בְּרִכּוֹת

תפלות אבות

[illegible]

**[א] גמ' צליל שנת שמיס.
נ"ג שתיים של שבת.
גירסת רי"ף ושאר
פוסקים:**

[גדפס בסוף המסכת]

ט בכת"י הגי' איתמר
רבי יוסף וכו' כנגד
המדקדק תוס' ר' יוס'
מ"ז תניא אמר
תפלות אבות תתנו
אברהם תקן וכו'
(ומסתבר תניא כוחות
ליתא) גי' כוונה היא
למפורא דרבי"ח היא
לא בריתא, ובוהי נחא
מאי דקאמר בספון
נימא תהוי תיחבא
דרבי"ח, דלפי נסח
הדפוס אינו מובנה דהלא
תניא גי' כוחות, ועוד
מ"ט לא דאמרין נמי
תהוי תיחבא דרבי"ח
במרייתא דאיתמר כוחות
דרבי"ח, וכבר עמדו ע'
המפרשים עין צ"ל.

אלה מהדברים ליה דמינא טעם ולא
המזיק הבדלה בחסן הדעת און
על הסוס עביל אלמלא דמזיק
ההספלא וימנא אחרייתו אע"ג שלא
יחפלא פסם שניה יוסה
ומנראשונה. כך היה נראה לה"ה
מנשה מאלחנאי. מחול לשון האלפסין
קשיא. מימא אמריל לא מנשי
דמיירי קודם שהעשירו
לחמריהן לקמן פסקו און עומדן
(דף ק"ג.) העשירו קציהם על הסוס
ימיל דלא אשכחן צריחה נעשית
בין שתי קטנות":

יִצְחָק תָּקַן תַּפְּסֵת הַמִּנְחָה. וְאֵלֶּי־ג
דְּאִמְרִין (יִמָּא כח): לְלוּתָא
דְּאִזְרָהָא מִזִּי שְׁחָר כְּתָלִי וְיִזְלִי
אֲחֵר שְׁתַּקִּנָּה יִצְחָק:
וְזִאִין שִׁיחָה אֱלֵא תַפְסֵת שְׁנֵאמֵר
תַּפְסֵת לְעֵנִי כִי יַעֲמֹשׁ.
יִתִּימָה דְּצַפְ"ק לַע"ז (ד' ז: ויע"ש)

מוֹמִיחַ דְּשִׁיחָה [וְ] תַּפְלָה מוֹיָא יֵלֵךְ
אֵלָּא לְדִיקָּס דְּ
תַקֵּן תַּפְלָת עֲרֵבִית. חִימָה
בְּמָקוֹם וְכו' אֵלמָא דֵּהֶס
קַמָּא^כ דְּקֵאמֵר שְׁאִי (ג) זְמַן תַּפְלָה

עד פלג המנחה. תימה מנח ליה
קטנה אצל הא מנח ליה"ו וי
איבעיא להו עד ועד בבבא וכו'
אלמא עד ולא עד בכלל

ובמראה הפנים על הירושל
 [ע] יש להוסיף משאת כנ

מערה ולא התפלל מנחה בע"ש וכו' טעה ולא התפלל בשבת מתפלל ערבית שתיים. להיינו של מוצאי

ומצדיל צראקסונה וכו'. כתב רבינו יהודה אם טעה ולא הזכיר ר"ח במנחה לא יתפלל עוד צלילה דלמה יתפלל עוד הרי כבר התפלל כל

תחלת המנוחה מצוינת עם ל"ד ב"ח

תנו רבנן *מטה ולא התפלל מנחה בערב שבת מתפלל בבילי ו^א שבת שתי^ב מטה ולא התפלל מנחה בשבת מתפלל במוצאי שבת שתיים של חול מבדיל בראשונה ואינו מבדיל בשניה ואם הבדיל בשניה ולא הבדיל בראשונה שניה עלתה לו ראשונה לא עלתה לו למימרא דכיון דלא אבדיל בקמייתא כמאן דלא צלי דמי ומהדינן ליה ורמינהו *מטה ילא הוכיר גבורות גשמים בתחיית המתים ושאלה *בברכת השנים מחזירין אותנו

הברלה "בחונן הדעת אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה על הכוס קשיא איחמר רבי יוסי רבי חנינא אמר * תפלות אבות תקנום רבי יהושע בן לוי אמר 'תפלות כנגד הממדין תקנום' ^א תניא כוותיה דר' יוסי רבי חנינא ותניא כוותיה דרבי יהושע בן לוי תניא כוותיה דרבי יוסי בר' חנינא אברהם תקן תפלת שחרית שנא' ^ב וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם ^ג ואין עמידה אלא תפלה שנאמר ^ד ויעמד פינחס ויפלה יצחק תקן תפלת מבנה שנאמר ^ה ויצא יצחק לשוה בשדה לפנות ערב ואין שיחה אלא תפלה * שנאמר ^ו תפלה לעני כי יעטף ולפני ה' יושך שיחו יעקב תקן תפלת ערבית שנאמר ^ז ויפגע במקום וילן שם ^ח ואין פגיעה אלא תפלה שנאמר ^ט ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם ונה ותפלה ואל תפגע בי ותניא ^י כוותיה דר' יהושע בן לוי ^{יא} מפני מה אמרו תפלת השחר עד חצות שהרי תמיד של שחר קרב והולך עד חצות ורבי יהודה אומר עד ארבע שעות שהרי תמיד של שחר קרב והולך עד ארבע שעות ומפני מה אמרו

תפלת המנחה עד הערב שהרי חמיד של
הערב רבי יהודה אומר שר' פלג המנחה
קרב והולך עד פלג המנחה ומפני מה אמר
שהרי אברים ופדרים שלא נתעכלו מבשר
ומפני מה אמרו של מוספין כל היום שר'
היום רבי יהודה אומר עד שבע שעות
עד שבע שעות ואיזו היא מנחה גדולה
ואיזו היא מנחה קטנה ממשע שעות ומחזר
יהודה פלג מנחה קמא קאמר או פלג מנחה
דתניא ר' יהודה אומר "פלג המנחה אחרונה
נימא תיהוי תיובתיה דר' יוסי בר' חנינא
לעולם אימא תך תפלות אבות תקטנו ו
לא תימא הכי תפלות מוסף לר' יוסי בר'
אבות תקטנו ואסמיכיהו רבנן אקרבנות;
שעות: איבעיא להו עד ועד בכלל או דלמ'
ר' יהודה אומר עד פלג המנחה אי אמר
היינו דאיכא בין ר' יהודה לרבנן אלא אי

מורכב דשיתא [זו] חפלה מירצא יתכן לשון נשדה י"ל דהינא צו מינני נגמילה (פ"ד ט' י' ח)
אלא דמירצא דלמיני וואס עומד גי' הדסים * וצברק חלק (ספדיו ד' ג' ח)
דקן תפלה ערבות. מיינס דלמיר צפרק גיד השמש (חולין ד' בפרק) יתכן מינני ג' מינני
מקום וכו' אלמא דהסם מוכח דהתפלל ערבות דיום מחזור שהתפלל כבר וואס
דקאמר שאני (ג') זמן חפלה עד גאח הוכרבים ואפי' מה שפירשנו דק"י כ"ה יהודה
קמא * (זמן חפלה טוב להתפלל בעצור י"ס חתא)
מנהג שלנו * (דלדורה טוב להתפלל בעצור י"ס חתא)

עַד פֿאַר הַמִּנְחָה. תִּמְנָה מִנָּה לִיּהּ הָאֵל בְּלִמָּה עַד תַּשַּׁע שְׁעִית וּמִתְחֵלָה דַּעַד אֶרְוֹם זְמַן קִטּוּת. אֲנִל הָאֵל מִנָּה לִיּהּ יִיזַל דְּרִי יִהְיֶה סִלֵּל דְּחַפְסֵי כִנּוּד קִטּוּת תִּקְנוּת דְּכַמִּי תִּיזַל עַד וְעַד בִּבְיָא וְכִי. תִּמְנָה דִּלְמָר עֲבָדָה פִּרְקָה הִרְוֵאָה כְּחַם (ר' נח) כֹּל שִׁיעוּרֵי אֲלִמָּה עַד וְלֹא עַד בְּכָל יִיזַל אִי אֲמַרִי עַד וְעַד בְּכָל יִיזַל גַּם הוּמָרָא שִׁתְּפִלֵּל וְלֹא

י כתב שכנראה דחתוס' לא ה' להם הגיוסא בדבריו רבי יהודה שהרי תמיד של בין הערבים קרב והולך עד פלג המנחה: [ט] צ"ל
י מנחת ערב (וכ"ה בלחם משנה שם, מראה כהן עיי"ש), וכתב הרש"ש דלעיל ו ע"כ מוקי לה רבי יוחנן להאי קרא בתפלת
י [כ] וכו"ה בכת"י:

מסורת הש"ס
עם הוספות

(ב) חוספתא פ"ג לקמן
 נכסו. לה. (ענינה ד':)
 (ג) עיין תוס' חערה ד',
 (ד) [גסל ד'] (תשעה)
 (ה) מ' קוטל ד': קטנדין
 (ו) חוספתא פ"ג
 (ז) [שורדין]
 (ח) פסח"א ד"ר ל': קוסה
 (ט) חז"ל: נד: שרובין
 (י) נד: נד: (ו) לקמן
 (יא) נד: נד: נד: (ו) לקמן
 (יב) מברר כח ד'
 (יג) ליל כ"א. (ד) כ"ב
 (יד) שני חרדי' מאוס' מ' פק'
 (טו) קומון רבה קומן קומ'
 (טז) ענין תוס' חולין נה.
 ד"ה ל' שיעור'.

הגהות חב"ח

(6) ריש"י ד"ה שני
 וכו' שאין לו
 הלקדים: וכו'
 וזהו הו"ל אל הקדים
 (הוא) (תלמוד) אל
 המאחזק (דמנו ה"ל) אל
 המאחזק (וזהו) אל
 המאחזק: וכו'
 וזהו הו"ל אל הקדים
 (הוא) (תלמוד) אל
 המאחזק (דמנו ה"ל) אל
 המאחזק (וזהו) אל
 המאחזק: וכו'
 וזהו הו"ל אל הקדים
 (הוא) (תלמוד) אל
 המאחזק (דמנו ה"ל) אל
 המאחזק (וזהו) אל
 המאחזק: וכו'

תורה אור השלם

(א) וַיִּשְׁפּוּם אֲבֵרָהָם
בְּבִקְרָא לֹא הַמָּקוֹם אֲשֶׁר
עָמַד שָׁם אֶת פְּנֵי יי:
[בְּרֵאשִׁית יג. כו.]

(ב) ויעמוד פינחס ויפיל
ותעצר המגפה:
[תהלים קג, ל]

(ג) וַיֵּצֵא יִצְחָק לְשׁוּחָה
בַּשָּׂדֶה לִפְנוֹת עָרֶב
וַיֵּשֶׁא עֵינָיו וַיֵּרָא וַהֲגִהָה
גְּמָלִים בָּאִים:
[בראשית כד, טז]

(ד) תפלה לעני כי יעמך
ולפני יי' ישפך שיחו:
[תהלים כב, א]

(ה) וַיִּפְּעַ בַּמָּקוֹם וַיִּלֶּן
אֶשׁ כִּי בָא הַשָּׁמַשׁ
וַיִּקַּח מֵאֲבֵי הַמָּקוֹם

וַיֵּשֶׁב מֶלֶךְ מִדְּבָרִים וַיֵּשֶׁב
בְּמִקְוֵם הַהוּא:

(ו) וְאַתָּה אֵל תִּתְפַּלֵּל

בְּעַד הָעַם הַזֶּה וְאַל
תִּשָּׂא בְעֵדֶם רְגֵה
וּתְפִלָּה וְאַל תִּפְגַּע בִּי

פִּי אֵינִי שׁוֹמֵעַ אֶתְךָ:
[יִדְמִיָה ז', טז]

ותפלה ה"ב, מראה כהן):
 וקיי לה בתפלת המנחה:

ב ע נ י נ ט ל ו מ ט ר

א ברכות. דף כ"ו: בשכח ולא אמר טל ומטר במנחה בערב-שבת, דהדין דמתפלל ערבית שתיים, ואף דבערבית לא יזכיר טל ומטר. וכבר הקשו התוספות בברכות בשכח לומר יעלה ויבא, מה מועיל מה שיתפלל ערבית שתיים, כיון שעכשיו כבר אינו ר"ח, ואינו אומר יעלה ויבא. אולם בטל ומטר אין להקשות כן, משום דטל ומטר הוא מסדר התפילה וכשלא אמר הוי משנה ממטבע שטבעו חכמים, וכאילו לא התפלל כלל, אבל יעלה ויבא רק חיוב הזכרה היא, ולא הוי כלא התפלל, רק שחייב להתפלל שנים, כדי שיזכיר יעלה ויבא, וע"כ שפיר מקשו מה מהני כשיתפלל ערבית שתיים.

(מהגר"ח ז"ל)

ב ב ע נ י נ ה ב ד ל ה ב ת פ ל ה

ב הנה בשכח להתפלל במוצאי-שבת, דמתפלל למחר שנים. באיזו יבדיל, אמר הגר"ח ז"ל, דאף דתפילה שניה אתיא לתשלומין, מ"מ צריך לאמר הבדלה בראשונה, משום דדין הבדלה אינו סדר בתפילה ערבית של מוצאי-שבת, כי אם דהוא דין בתפילה ראשונה של חול, ואף אם הוא תפלת יום א'

ב ר כ ת מ ז ו ז ה

ג ירושלמי ברכות. פ"ט ה"ד. הא דמברך מי שקובע מזוזה בבית חבירו, אף דהוא אינו מקיים שום מצוה, וקיום המצוה תלוי במי שעליו חיוב המצוה, ה"ט כיון שבזה המעשה יש בה קיום מצוה, מעשה מצוה היא, ומברכין על מעשה מצוה שעשה, ולא דמי לתולה ציצית בבגדו של פלוני, אף שהוא לבוש בעת העשיה בהבגד, דלא יהא צריך לברך, משום דאין הקיום מצוה בתליית הציצית, רק כמה שהוא לבוש בטלית שיש בה ציצית, לכן אין בגוף עשייתו קיום מצוה, ואין זה מעשה מצוה שמברך עליה, אבל במזוזה הבית מחויב בקביעת מזוזה, ובקביעתו מתקיים המצוה של קביעות מזוזה, והרי היא מעשה מצוה ומברכין עלה.

[14/08/2018]

ד ב ע נ י נ א כ י ל ת ע ר א י ק ו ד מ מ י ר ו ח

ד פאה. פרק א' משנה ו'. ונותן משום הפקר ופטור ממעשרות עד שימרח, ומאכיל לכהמה לחיה ועופות עד שימרח, ונטל מן הגורן עד שימרח. והנה היתרא דמאכיל לכהמה, פי' בתוס' בכ"מ משום דאכילת בהמה הוי עראי, והק' הראשונים אמאי לא תני במשנה דמותר אכילת עראי עד שימרח. וברמב"ם (פ"ג ממעשרות) כתב דאכילת אדם מותר עראי עד שיראה פני הבית דאז הוקבעו למעשר, וגבי אכילת בהמה כתב דמאכיל לכהמה וכו' אכילת קבע עד שימרח, ומפקיר כל מה שירצה ואחר מירוח אסור, ומאכיל לכהמתו אכילת עראי אפילו אחר ראית פני הבית. והנה דין חיוב התבואה במעשר וקביעותם לטבל שני דינים הם, דבגמר מלאכתם הוי שעת חובתם וזהו ע"י מירוח, ודין ראית פני הבית היינו שאז הוקבעו לטבל. וכן מוכח מלשון הרמב"ם מהמירוח קורא גמר מלאכה, וראית פני הבית הוא בלשון קביעות למעשר, ואיסור טבל תלוי בשעת קביעותו אבל חיוב הפרשה נעשה ע"י מירוח.

והנה, הא דמבואר במשנה דקודם מירוח מפקיר מה שירצה ופטור, אבל אחר מירוח לא, פי' התוס' בכ"מ דהיינו משום דלאחר מירוח שכבר נתחייבו לא מהני הפקר לפוטורם, אכן הרמב"ם מדבריו כאן נראה פירוש אחר, דהרי דין זה דאחר מירוח לא מהני הפקר כבר כתבה, ובכאן פירש דין אחר דמצד שנעשה עליו ע"י מירוח חיוב הפרשה אינו רשאי להפקיר; וגם דינא דאסור להאכיל לכהמתו אכילת קבע דכילל להו בהדדי בטעם זה מפני שכבר נתחייב בהפרשה, ולא כמו שפי' בתוס' מפני הנאה של כלל דמטעם זה אסור אכילת עראי, וברמב"ם הרי מבואר דאכילת עראי שרי אפילו אחר ראית פני הבית שכבר חל עליהם דין טבל, אלא ודאי דטעם איסור אכילת קבע הוא מפני שכבר חל עליו חיוב הפרשה, ואכילת עראי אינו אסור מטעם זה, ולכך בהמה אוכלת עראי אפילו אחר ראית פני הבית, דטעם חיוב הפרשה אינו מונע אכילת עראי, ואיסור טבל לא שייך עלה, וגם באדם מותר אכילת עראי אפילו אחר מירוח, והיה צריך, להיות מותר גם אחר ראית פני הבית כמו בבהמה, רק דמטעם איסור טבל הוא דאסור, והיינו דלא תני במשנה גם אכילת אדם עראי עד שימרח, דלהרמב"ם מותר עד ראית פני הבית.

(מהגר"ח ז"ל)

ה ב ע נ י נ ח' פ ס ו ק י מ

(מהגר"ח ז"ל)

מנחות (דף כ"ט. ע"ב): א"ר יהודה א"ר בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות, אמר לפניו רבונו של עולם מי מעכב על ידך, א"ל אדם אחד יש וכו' ועקיבא בן יוסף שמו, שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות וכו', אמר לפניו רבש"ע יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה ע"י, אמר לו שתוק כך עלה במחשבה לפני. לכאורה הלשון מי מעכב על ידך מחוסר הבנה, ונראה הרמב"ן מביא בשם ספר "התגין" דהנה שבימי עזרא העתיקו את כל התגין מהאבנים שכתב עליהן משה את התורה באר היטב, ומאותן אבנים היו יודעים היאך לכתוב את התגין בספרי תורות, וקשה דאמאי היו צריכין להעתיק מהאבנים, הא היו כמה ספרי תורות מימי קדם, שבוודאי היו להם ספרי תורות כשירות, ולמה לא העתיקו מהם, ונראה דהנה בסנהדרין מבואר שעד עזרא היתה התורה כתובה בכתב ליבונאה, ומעזרא ואילך היתה נבואה מה' שהתורה תכתב אשורית, ולפי' אפשר שהדין

יוסף

סימן ט י

אומץ

כ

ומי יבטל דעתו מפני דעת חברו ואם יש לכופ
על זה ושכמיה:

תשובה עט"י המדבריה עט לחשו"ת כי אני
חש בעיני מפני מראית העין דכאיב
לי כאיבא. האמנם לא אוכל מלט לכבוד מעלת
השואל כי גדול כבודו רצוף אהבה. מי כהחכם
ויודע פציר והיתה הפצירה ההשב אשיב הנה
מהרה אני בקסתי אפתח פותח יד בתשובה.
זאת היתה לי קצרון של דברים ויהי הקצר
אמץ כי קצר מן המצר ונתתי שלום בארץ
יהא שלמא רבה:

ואני אענה דהגם דומנין דמשכח גורעין או
מוסיפין או משנין איזה תיבה או תיבות
ויש להם על מה שיסמוכו וכמ"ש מרן בתשו'
חדשות מעתה הוא ספר אבקת רוכל בסימן
כ"ח על קריאת אנא השם או אנא בשם וז"ל
יש לומר שהפוסקים שכתבו אנא השם לא
לפסוק הלכה שיאמרו כן נתכוונו ולדחות דברי
רבי חגי והתוספתא שאין זה תלוי בפסק הלכה
כיון שאין אסור בדבר ואעפ"י שהם כתבו
שיאמר אנא השם מי שירצה לומר אנא בשם
כר' חגי הרשות בידו עכ"ל. ומכאן מוכח דיש
רשות לשנות איזה תיבה או תיבות וכמו
שכתבתי אני עני בקונטרס טוב עין סימן
ז' עיין שם באריכות. מ"מ נדון שלנו שרוצים
לשנות התיבות התדיריות והמורגלות בפי כל
המון ישראל אנשים ונשים וטף ולשנות נקודתן
שינוי מורגש וכל העם מקצה יחדיו ירגנו
מרננו אבתריהו ונעשה הדבר חוכא ואיטלולא
והם משתררים גם השתרר ופערו פיהם שכל
ישראל המה וחכמיהם ורבניהם טעו במדב"ר
לא ידעו לקרות התיבות. הא ודאי אינהו הוא
דקטעו בנקודות הקצ"ף עושי חדשות ומולולים
לא לפי רבבות ישראל ויש לבטל דעתם ולכופם
לכבוד ה' ותורתו וכבוד גדולי ישראל ראשונים
ואחרונים רבים ועצומים מאריות גברו חשיב"י
דרומא"י אשר קטנם של תלמידי תלמידיהם
עבה ממתניהם של אלו המשנים. **ועדותי זו**
כי בעה"ק ירושלם ת"ו ששם הורתי ולידתי
וגדולי מן הארץ ובעה"ק חברון ת"ו אשר

ממ"ש התוס' והרא"ש פרק כסוי הדם ע"ש
באורך. ולא ראו שהרב פרי חדש לקמן בסמוך
מביא תוס' והרא"ש פרק החובל וחלק עליהם
ע"ש ומוכרח דמ"ש פרק החובל הוא אגב
שטפיה וצ"ל פרק כיסוי הדם ודוק כי קצרתי:

סימן יו"ד. בשינוי נקודות איזה תיבות.
ממנהג קריאתם בכל תפוצות
ישראל מאליפות מרובבות:

שאלה **המנהג הנהוג מימי קדם בכל גלילות**
איטאליא כפי מנהג איטלקי שלא
לחוש אם נקרא כינוי השם ליחיד זכר נמצא
בקמץ ושוא וכן בכנוי הפעלים המחוברים
ליחיד זכר נמצא אף בלא הפסק כגון באהבה
כמצות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך
על ידי משה עבדך וכגון נקדישך ונעריצך
וכמו שנדפס בכל הסדורים והמחזורים והו
הנסח השגור בפי כל העם זקנים עם נערים
טף ונשים. והנה מקרוב עלה בלב מקצת חזני
ומנינו משכילים ומבינים אף בדקדוק לשון
הקדש להגיה קריאת כל הכינויים הנ"ל בשוא
וקמץ כפי מ"ש החכם כמה"ר יעקב באבאני
בספר ישרש יעקב בשם הראב"ע במאונים
דף רי"ד ובשם הרד"ק במכלול בשער השמות
בכנוי דברך ובשם ספר בנין שלמה וכפי מה
שתקן הרב יעבץ בעמודי ושערי שמים כי
גמרו אומר כי כן ראוי על פי חכמת הדקדוק.
ולחוננים אחרים קשה עליהם לשנות המנהג
שהסכימו בו כמה רבנים ועשו מעשה בעצמם
ברדתם לפני התיבה ואם לפי הפשט נראה
טעות אפשר שלא יהיה כן לפי הסוד באופן
שזה אומר ככה ונותן טעם לדבריו וזה יורד
אחריו להתפלל ואומר ככה ונותן אמתלא
לדבריו. והמון העם מרננים על זה לאמר
תשוו מדותכם אם הנוסח הראשון ישר והגון
כלך אחריו ואם הנוסח השני טוב ממנו נלך
אחריו כי כלנו חפצים לדבר צחות ע"ד הכון
לקראת אלהיך ישראל ונראה בזה כאגודות
אגודות ח"ו יורינו המורה דרך זו נלך אם
טוב להשוות החוננים שכלם יאמרו בנסח אחד

כאלו הם דברי נביא דוראי סירכייתו נקטי ואולי שכן הלל הזקן סמך עליהם ולבסוף נמצא שכן היא ההלכה א"כ צריך לומר נקדישך ונעריצך בקמץ ושבא והוכיח מדברי רד"ק כן כמנהג העולם זהו קיצור תורף דבריו במה שנוגע לעניננו. ושם הסכימו עמו כמה רבנים רבני תונס ורבני ליוורנו והרב המובהק כמה"ר יוסף ׳ן סאמון ז"ל:

וכבר נודע שהגאון הרב תוספת יום טוב כתב שיאמרו חי העולמים בצירי על פי הדקדוק ואני הדל הן כל יקר ראתה עיני תשובת רבנים מדקדקים שהסכימו להפך לומר חי פת"ח בברכות כפי המנהג:

ועל אלה אני בוכיה על דור יתום שמניחין העיקר ולוקחים הטפל ובפיהם ירצו שהם ידעו מה שלא ידעו הקדמונים וכל ישראל טועים והם ידעו האמת ולבי בוער באש והלך בצערות ואולם דק קנה זה יעצור עזר"ת הדברות יהא רעוא קורא הדורות ישוב ירחמנו לפקוח עינים עורות והיו למאורות:

ולולא כי אני כדאי הייתי גוזר גזירה דרב"ה על אלו המשנים שיחזרו למנהג כל ישראל ולא יסמכו על עצמם כי הם יורדי ים הדקדוק יותר מהראשונים. ומי שיש לו לב אם בעל נפש הוא ינהג ככל ישראל ואל יוציא עצמו מן הכלל ושומע לנו ישכון בטח ישמע אל ויענם והיה זה שלום מאת הצעיר וזעיר

חיים יוסף דוד אזולאי ס"ט

ועתה אמת אגיד כי בהגיע זה כתב ידי יד כהה על ריב בני ישראל ועל נצות"ם למעלת השואל הרצה דברי לפני גדולים ראשי ישראל ואינהו משפירי להודיע חיבתם. קיימו וקבלו והסכימו שיחזרו הכל למנהג כל ישראל זאת לדורותם. דלא להשנאה והיתה הרוחה אור במושבותם. וגם ה' יתן הטוב יהי שלום בחילם שלוח בארמנותם. ונעתו"ר להם משובצים זהב במילואותם ותפארת בנים על אבותם. בני עליה זרעא

גרתי בה. ועברתי בארץ מצרים ואגפיה ובקושטנדינה רבתי עם רבתי בדעות ואיזמיר עיר המהוללה ותונס מתא מחסי"א ובכל ערי איטאליא ואמשטרדם ושאר עיירות וכלם עונים ואומרים נקדישך וכיוצא כמנהג קדום. ובכל העיירות האלה מעיד אני גדולה ראייה ושמיעה. וידענו נאמנה שבשאר ערי טורקיה וארם צובה וארם דמשק וערי פרס וערי מערב הפנימי כלם אומרים כן כנדפס בסדורים. וכבר נודע דבערי איטאליא היו רבנים גדולים ומדקדקים עצומים ולא שינו המנהג ובפרט בעיר מנטובה יע"א שם היו הרב הגדול הרמ"ז ז"ל והרב הכולל מהר"י בריאל ז"ל שתיברו ספרים בדקדוק והחזיקו במנהג העולם:

והני חזני הבאים ישרש יעקב אגיד להם כי זה עני ר"י באבאני הנדפס קונטרס ישרש יעקב על שמו אינו המחבר אלא מדקדק אחד ירא להזכיר שמו ונתן הכסף לרי"ב שידפיסנו על שמו זה אמת וצדק. ובו בפרק שנדפס קונטרס ישרש יעקב היה בחיים חיותו הרב הכולל כמהר"ר בנימין איספינוזא זלה"ה שהיה מדקדק גדול ועשה חיבורים על פירושי הראב"ע ז"ל בנביאים וכתובים מלבד חכמתו בתלמוד ושאר חכמות. וקנא לה' וחיבר קונטרסים גדול שמו יסוד הקיום לשרש שרשיו של קונטרס ישרש יעקב הנז' וכתב שאין לסמוך עליו והוא רצה לשרש סדר התפלות ואין ישרש יעקב לר' יעקב באבאני אלא הוא מאחרים ועשה כמה שינויים שעלה מספרם מ"ב וגם יד ה' היתה ב"ם להומם ולאבדם והאריך מאד על כל דבריו ועל נקדישך ונעריצך וכו' כתב וז"ל בקצור הקבצו ושמעו וכו' ההיתה כזאת בימיכם לחשוב כל עדת ישראל טועים בדבר שבקדושה וראוי לגעור בו בנויפה ופוק חזי מ"ש רז"ל בענין הלל הזקן עם בני בתירא על קרבן פסח שדוחה שבת וכו' ואמר הנח להם לישראל שאם אינם נביאים הם בני נביאים וכו' וכמה הלכתא גברוואתא איכא למשמע מהאי עובדא וכו' על כן כל דבר שהוא מורגל בפי הצבור ראוי לסמוך עליו

דף ל"ד ע"ש. ומז"ה ז"ל כתב שמצא ספר קדמון נקרא מעשה אורג על כל התורה ובכל פרשה יודיע משפט אותיות עקומות ומלופפות וצורתן וסודן וטעמן וכתב שהיה ברצונו לכתוב ס"ת ככל הכתוב בספר הנזכר והבאתי דבריו בספרי הקטן ברכי יוסף י"ד סימן רע"ג:

הא למדת דס"ת הזה אשר נמצא אצלם באותיות מלופפות וכו' הוא ס"ת מתוקן לפי קבלת הראשונים ויש בכל שינויים הללו טעמים וסודות וגם בפי' רבינו אפרים ז"ל על התורה כ"י נותן טעם לאותיות מלופפות והתגין היתרים על פי הפשט והרמז. אמנם אם כתב הס"ת כתב אשכנזי כבר כתבו הרבנים הגדולים מהר"ם ן' חביב ומהר"י מולכו ז"ל בתשו' דכתב אשכנזי שיש שינוי בצורת האותיות בתפילין פסולים לספרדים והבאתי דבריהם בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח סימן ל"ד וכפ"ז לנו הספרדים אין לקרות בס"ת הנז'. ועוד אני אומר דאף אם שאר האותיות של הס"ת אינו כתב אשכנזי מ"מ מאחר שיש רבות בשנים שלא קרו בו. ואנן בדידן לא בקיאנן באותיות משונות הללו כלל ולא נמצא אצלנו ספר אחר כזה למען דעת אם שוו בשעוריהם. יש לחוש שמא איוו מן האותיות הללו לא נכתבו כהוגן ומי יודע אם אעיקרא הוגה מהסופרים אשר היו בקיאין באותיות אלו וגם נראה זרות כפול לעיני ההמון ושב ואל תעשה עדיף אך אין לגנוז כי הוא בקדושתו ואם קרו בו יצאו י"ח אבל לכתחילה יותר טוב שלא לקרות בו כנ"ל:

ג' ואשר שאל כי שמע דאין להעלות שם לבנו כי אם משמות אשר מאברהם אבינו ע"ה ואילך ורצית לדעת שרשן של דברים:

תשובה שמענה ואתה דע לך כי שמועה זו הנה היא כתובה על ספר שו"ת הרב המבי"ט ז"ל בח"א סימן רע"ו ושם כתוב דהנקרא בשם יפת וכיוצא בו מאשר קדמו לאברהם אינו נכלל בשם מי שעמלו

מעליא בני ש"ם למשפחותם. והשקט ובטח עד עולם בחצריהם ובטירותם. כ"ר:

אוצר החכמה

סימן י"א. קצת ענינים. מינים שונים:

על אודות מאי דאמר מר על מי שסידר בלשון תפלה על העוברות שלא יפילו ולדותיהן שלא כיוון יפה דצ"ל שלא תפלנה על פי הדקדוק כדמוכח בספר ערוגת הבושם:

תשובה הנה נוסח עוברות שלא יפילו הוא לשון ברייתא במס' תעניות דף ז"ך ע"ב והגם דלפי הדקדוק לא יכון. מאן דאמר הכי לא משתבש כיון דלשון זה נמצא בברייתא. ויש לנו לומר דלשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד כמ"ש פ"ק דבכורות גבי רחלים ורחלות. וכבר לימדנו להועיל אבי התעודה הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה ריש תרומות כי התנאים היו יודעים לשון הקדש על מתכונתו ואין להשיג עליהם וצריך לקבל האמת ממי שאמרו ע"ש. וכל זה הדקדוק הוא בלשון המקרא אבל כשאנו רואים דהאי לישנא איתיה במשנה או בברייתא סגי ומסגי ללכת בעקבותם ולשון חכמים לחוד. וכבר גודע דלשון המשנה לחוד ולשון מקרא לחוד. ויש כמה סוגים בלשון הקדש והתנאים בקיאים ויודעים סוגי לשון הקדש וזה ברור:

ב' ועל אשר דרוש דרש שנמצא בבית הכנסת ס"ת ובו אותיות מלופפות ולפעמים ישתנו האותיות אי כשר לקרות בו:

תשובה כתב הרמב"ם פ"ז מהלכות ס"ת וז"ל ויזהר באותיות הגדולות ובאותיות הקטנות ובאותיות המשונות כגון הפאין הנכפפות והאותיות העקומות כמו שהעתיקו הסופרים איש מפי איש עכ"ל. וכן כתב הרב החינוך בסוף הספר במצות ס"ת. גם כתבו משם הרמב"ם שהלך במלכות בורג וני"א שהיה שם ס"ת מכתב יד הקדש עזרא הסופר ומשם העתיק כל אותיות גדולות וקטנות ומשונות ומהופכות והבאתי לשון זה בקונטרס ועד לחכמים ריש

למכור המלוא בשבת, דרמי למקד וממכר, וכבר ערער על זה רש"ל ב"ש"ט, הביאו המג"א ס"ק ט"ו, ונראה להליך בעד המנהג דהוי עסקי רבים, דהא מותר לפקח על עסקי רבים, אפי"ט שהוא דבר האסור בלרבי יחיד כמ"ס הרב המגיד הביאו מרן בב"י, וה"ן חשיב לרבי רבים ע"ש, ופי"ן מ"ש בשי"ר כנה"ג על דברי רש"ל, ופי"ן מחב"ר :

הנך

רואה, דגם רש"ל ומטה ואודה שערערו בהכרזה המלוא, לא ערערו מחמת כבוד בית הכנסת, אלא מחש' מו"מ בשבת, וגם בחשיבות הגאונים ס' קצ"ה דאסרו ההכרזה של בתים וחניוה, לא אסרו אלא מחש' דהוי מו"מ בשבת, אבל בחול לא חשו מחש' כבוד בה"כ, ומוכרח לומר דסברי מרנן, כיון שה"א דבר מלוא, כי גם לרבי רבים נחשבים דבר מלוא, אין כאן חשש הכרזה מחש' כבוד בית הכנסת, וא"כ בג"ד שקיימים ספרי הקודש שהוא מלוא גדולה כאשר ביארנו, לית לן בה, והשי"ת יאיר עינינו באור תורתו, אכ"ר :

שאלה בת

שאלה ילמדנו רבינו אם ניגין התלשא והתירסא תלוי בצלוא גרים הבא אחריהם, או לאו. גם שמעתי העולם אומרים מקום התלשא הוא בחילת התיבה, ומקום התירסא הוא בצוף התיבה, ובכל ספרי הרפ"ט שנייט וחלופים בזה, שם מניחם המדפ"ס באמצע התיבה ממש ולא ניכל להכניח מזה כלום, על כן יעשה לנו מורינו סימן מובהק להבדיל ביניהם, לרעת איזה הוא תלשא, ואיזה הוא תירסא.

גם ילמדנו רבינו בענין ברכה של בורא פרי הגפן, שחשנו מפי מדרקן אחד שאומר שדרך לומר הגפן בקמ"ץ תחת הגימ"ל, ואנחנו וכל העולם נוהגים לומר בסגול"ל, ועל זאת אחר לנו הרב מהר"ר אליהו מני אב"ד דע"ק חכרון שאין הולכים במעבד תפלה אחר לשון הדקדוק, כי כן כתב הרב חיד"א בספר יוסף חיומן, על כן יירינו מה נאמר בקמ"ץ או בסגול"ל.

גם ילמדנו עמ"ש בספר יורה שיקרא לאותיות בג"ד כפ"ת שבע כפולות, ובכל ספרים קרי"ן לאותיות מנפ"ך לאותיות כפולות, גם ילמדנו אם יש הפרש במעט בין ש"א ויכ"ו וסגול"ל, וכן נמי בין פת"ח וקצ"ך, ועל הכל יבא דברו השוב וסכמ"ה.

תשובה. זה ידוע דניגון התלשא והתירסא אינו תלוי בצלוא גרים, אלא כל א' יש לה ניגון לעלה, והנה הם מובדלים בתמונתם, כי התלשא פניה נוטים לזר שמאל, והתירסא פניה נוטין לזר ימין, ומאחר שהם מובדלים וחלוקים בתמונתם מה לכס בהנחתם שמינתם המדפ"ס, תראו תמונתם ותרעו מה זו אה תלשא או תירסא, ואעפ"י לכס סימן שלא חשבו ותחליפו אותם, והוא כי התלשא יש בה אית ש"ן, וזה לבדו יהיה בידכם סימן, דאחיה שפניה נוטין לזר שמאל שתחתיו ש' היא תלשא, שיש בה אית ש', וממילא תבינו דמין השני שניטה לזר ימין הוא תירסא.

ועל אשר שאלת מלך ברכת פרי הגפן, שאל מדרקן לפי הדקדוק שדרך להיות בקמ"ץ, כן הוא לפי הדקדוק, כל מילה שהיא סוף פסוק או יש בה טעם תחת"ת, שבה יש לה דין סוף פסוק לדרך לנקד ראשה בקמ"ץ, והוא ליפוי בעלמא, ועל כן אהנו מברכין בברכות השחר שלא עשנו עבר, אפי"ט דא"כ בקרא עבר בסגול"ל ועבר בקמ"ץ, עכ"ז כיון דהוא תיבה של סוף לדרך להיות נקודה בקמ"ץ ליפוי הלשון, ואם באמצע פסוק נקודה בסגול"ל, וכן תראה בכל תיבת עבר אשר בתנ"ך, אה תיבת עבר

היא בלחנ"ח או סוף פסוק נקודה בקמ"ץ, וכן כל גפן המנוי בתנ"ך נקוד בסגול"ל תחת הגימ"ל, ורק במקום שיש בה לחנ"ח שהוא כמו סוף פסוק נקוד קמ"ץ תחת הגימ"ל, והם ב' פסוקים בכל התנ"ך, הא' הוא בישעי' כ"ד, אבל מירוש' אומללה גפן, זהב' בהושע יח"ו דגן, ויפרכו בגפן ששנים אלה נקודים בקמ"ץ מפני שיש בהם תחת"ת, כי תיבה שיש בה תחת"ת ותיבת סוף פסוק משפט אחד להם ודאי"ת בגמרא דנדרים דף ל"ז ע"ב מקרא סופרים ארץ שמים וכו' שכתב הר"ן ז"ל מקרא ארץ ארץ, דכשי"ט בו תחת"ת"א נקרא ארץ בקמ"ץ עכ"ל, מוכח מכאן דכלל זה הוא מוסכס ואמיתי והוא הלכה למשה מסיני, ופי"ן נודע ביהודה ח"א ס' ב' מ"ש, ודבריו לריבין ישוב :

מיהו ג"ל בס"ד דהא כלל אינו כלל מוחלט, וא"כ קצת מקומות דאשכנזי הא כלל, כי נמצא בתהלים מזמור מ"ד תתנו כללן מאכל וצנין, וזיתנן, ותיבת זיתננו היא סוף פסוק, ולפי הכלל ההוא ל"ל זיתננו בקמ"ץ תחת ז"ן, כי לשון זה אפי"ט דנמצא במקראות הרבה שנקוד בצירה, הנה נמצא ג"כ נקוד בקמ"ץ ככתוב בירמיה ס' ל"א קו"ר ישראל יקבלנו, וכן במשלי כ' מורה רשעים מלך חכם, וכן ביחזקאל כ' וזרות אותם בארצות, וכן בזכריה אה ארץ יהודה לזרותה, וכן בחומש ויקרא ס' כ"ו ואחכס אורה בגוים, ועוד הרבה בזה, ועל כן תיבת זיתננו שהיא בסוף פסוק הול"ל זיתננו בקמ"ץ לפי הכלל הנז', וכן עוד נמי בתהלים מזמור קל"ט אחרי ורבעי זרית הול"ל זרית בקמ"ץ, כיון דיש תחת תיבת זרית, שהוא כמו סוף פסוק, וכן מלינו עוד בתהלים מזמור מ"ד בפסוק דבקה לארץ בשנינו, שהוא סוף פסוק, והול"ל בשנינו קמ"ץ תחת ב"ת, כאשר נקוד בתיבת בטון, שהוא סוף פסוק קמ"ץ תחת בית, כמ"ס אשר מנע ממך פרי בטון, וכן חושב כל חזרי בטון, וכן שר פרי הבטון, וכן אהה גו"י מבטון דכולם נקודים בקמ"ץ תחת אית ב"ת, ועל הרכיב מלא עוד בזה אה נחפש אחריהם. נמצא זה הכלל אינו חלוט לגמרי במקראות, אלא יודמן קצת במקראות הפך הכלל הזה, ואולי במקום שנמצא הפך הכלל הזה יש טעם בדבר ההוא, ואנא עבדא אחרתי טעם נכון בברכה זו דפרי הגפן, שלא נהנו בה ע"פ הכלל המל"י ברוב המקראות, אלא נהנו לאומרה בנקוד סגול"ל, מפני שרנו להשוותה עם תיבת גפן האומרה בשבת המינים של א"י הכתובים בפי' עקב שיש בהם סוד ככתוב בשער הלוקיטס לרבינו ז"ל, ע"פ ארץ חשה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש שכ' חטה חממה, שעורה בינה, גפן דעת

חסד ונצורה

תפארת

תאנה גלת, רמון הוד, זית שמן יסוד, דבש מלכות, ע"ש, נמצא גפן הוא כנגד שלשה קוין, לכך אומרים אותו בסגול שהוא שלשה נקודות, וגם עוד כי גפן של פסוק הנז' נקוד בסגול"ל, לכן בברכה מזכירים אותו כפי מה שנקוד בפסוק הנז' :

ואשר כתבתם שאמר לכם הרב החסיד מהר"א מני גר"ן, שאין הולכים בטווח התפלות כפי דקדוק לשון המקרא, כי כן כתב הרב חיד"א ז"ל ביוסף חיומן, כן הוא, כי הגאון חיד"א ז"ל בספרו יוסף חיומן ס' יו"ד, שנשאל שם בשינוי נקודות איזה תיבות ממנהג בכל תפילות ישראל מאלופים מרובקות, כגון נקודות נקדישך ונערישך וביולא בזה, שוליס לשנות נקודותיהם ע"פ הדקדוק, והשיב ח"ל, כיוון שלני שוליס לשנות התיבות הסדירות והמורגלות בפי' כל המון ישראל אנשים ונשים וטף, לשנות נקודתן שינוי מורפס וכו', ופערו פיהם שכל ישראל המה ותנמינהם ורבעיהם ע"ז במדב"ר, לא ידעו לקרות התיבות, הא ודאי אינהו הוא דקדושי בנקודות הקאף, עישי חדשות ומזולזים לאלפי

נוהגים להגיע על אות הרפוי קו מושכב כזה - והנה פרטי הכללים של אותיות בג"ד כפ"ת וכן כללי הדגש והרפה המה רבים, ומפורשים היטב בספרי הדקדוק, שאלו מצינים וראו שמה :

ומה שאלתם אם יש הפרש בין שב"א ויז"י וסגול, ובין קמ"ץ ופת"ח, הנה בודאי יש הפרש בין כל א"א, אך בעוה"ר גם דבר זה נתקלקל בדורות האחרונים ויש מקומות שעושים שינוי אך חלוקים זמ"ז, ועיין למהר"ם די לונגונו בספר שתי ידות בפרק שקראו הלכות שב"א ע"ש, והגאון יעב"ץ ז"ל כתב על האשכנזים בזה"ל, וזהו משוגעיתו אתנו חטאת קבועה שאין אגחנו מדבילים בין זר"י לשו"א ע"כ, ופה עירנו בג'דאל בעוה"ר אין להם ידיעה מכל זה, ואין מלומדים להפרים בין שו"א ויז"י וסגול, ובין פת"ח וקמ"ץ הן הילדים לומדי המקרא, הן בעלי בתים והמון העם, הן החזנים בקריאת ס"ס, והש"ס ברחמי יעזרינו על דבר כבוד שמו ותחזור עטרה ליושנה והוא יתבדר יאיר עינינו באור תורתו, אה"ר :

שאלה ב"ו.

שאלה, מעיר במצ"י, לבור שהתפללו תפילת העמידה ביחידות, שלא היו מנין שלם, ובעודם מתפללים עמדו אחרים ג"כ להתפלל עמם, וכאשר גמרו תפילת העמידה נמלאו מנין שלם, אם יכולים להתפלל החזרה ולומר קדושה ונשיאות פס', או"ד מאחר דהתחילו להתפלל ביחידות לא מצו להתפלל חזרה, ועוד יש לנו לשאול אם היחידים השלימו העמידה, ובעת שעושין נפ"א באו אחרים והשלימו המנין של פשרה, אם יכולים לומר קדושים הנשאלים וקדים מתקבל. וזרנו ושמעיה :

תשובה, ד"ו מפורש בדברי הרדב"ז שהביאו הכנה"ג והעתיקו המנ"א ס' ס"ט סק"ד, שאם כולם התפללו ביחיד ולא שמעו קדים וקדושה אין חזרין ומתפללין כדי ללא י"ח קדים וקדושה, ומפורש הש"ס בזהר"ז, כיון דהתפללו כל אחד לעצמו פרח מנייחו קדים וקדושה, שהרי באותה שעה יחידים היו, וכמ"ס בברכת זמון, וכיון דפרח מנייחו אע"ג דאח"כ חזרו ונעשו פשרה, אין יכולים לומר קדים וקדושה, וכי תימא להו תפלת נדבה, ואין חידוש גדול מקדים וקדושה וברכו, לא קשיא, דאין ליבור מתפללין נדבה, לפי שאין ליבור מביאין קרבן נדבה ותפילות כנגד תמידין תקנים ע"ש. ומחבר"ר הביא דברי הרדב"ז הנו, וגראה שזה הפך פסק מרן בש"ע ס' ס"ט סעי' א', וכן כתב הגאון גדול מרעבה, שהוא חולק על פסק המחבר ע"ש, ועל כן לדינא אע"ג דאין אחת דמין סמכין, מ"מ לענין ברכות חוששין, ולכן יש להורות שלא יאמרו קדים וקדושה בכה"ג, וכמ"ס הרדב"ז והב"א דבריו בכמה אחרונים :

ועוד בלא"ה י"ל מחמת המנהג שנהגו הפך פסק מרן ז"ל ברין הפורס על שמע, בתיבה רכולם התפללו, ולא שמענו ולא ראינו מנהג דין זה עתה, אלא רק למי שלא התפלל עדיין, דלא אפילו הוא יחיד שלא התפלל, ויש תשעה שהתפללו כבר ויז"י י"ת, הרי זה אומר קדים וברכו וקדושה, אבל אם הכל התפללו לא נהוג דין זה, וכ"כ הרב מאמר מרדכי דהמנהג פשוט שלא לומר קדים וברכו וקדושה, אלא מי שלא התפלל עדיין, ואחר לבא לבית הכנסת, או כשמגיע לישבנה אומר ישבנה בקי"ר וקדים וברכו, ואינו אומר יז"ל בקי"ר, ובשמגיע לי"ח אומר ג' ברכות ראשונות וקדושה בקי"ר וגומר תפלתו בלחש, אבל כל שהתפללו ביחיד אין אומרים קדים ולא קדושה כלל עכ"ל, וכן המנהג פה עירנו בג'דאל יע"א, וכ"כ האחרונים שדין פריסת שמע שכתב מרן ז"ל אינו נהוג

לאלפי רבבות ישראל, ויש לבטל דעתם ולכפותם וכו', ועדותי זאת כי בטע"ק ירושלם חוב"ב ששם הורתי ולידתו ובעט"ק הכרזו חוב"ב אשר גרתי בה, ועברתי בארץ מלרים ואנפיה, ובקושטנדינא ואומיר ותונם ובכל ערי איטליא ואמסטערדם ושאר עיירות, כולם שונים ואומרים נקדישך ונעריךך ויזאל כמנהג הקדום, ובכל העיירות האלה מעיד אני גדולה רחיה ושמיעה, וידענו נאמנה שבשאר ערי טורקיא וארם לובא וארם דמשק וערי פרס וערי מערב הפנימי כולם אומרים כן כגדפס בסידורים, וכבר נודע דבערי איטאליא היו רבנים גדולים ומדקדקים עלומים, ולא שינו המנהג, ובפרט בעיר מנטובה שם היו הרב הגדול הרמ"ז ז"ל והרב מהר"י בריאל ז"ל שחיברו ספרים בדקדוק, והחזיקו במנהג העולם וכו', וכבר נודע שהגאון הרב מו"ט כתב שיאמרו מי השולמים בלז"י ע"פ הדקדוק, ואני הדל הן כל יקר רחמה עיני תשובה רבנים מדקדקים שהסכימו לומר להפך לומר מי בפתח בברכות כפי המנהג וכו' ע"פ בר"ק ז"ל, ולפ"ז ברכת פרי הגפן שכל קהילות ישראל אנשים ונשים וטף אומרים בסגול, כך ראוי לנהוג, ואין אגחנו משגיחים על משפט הדקדוק ש"ס במקראות, וכ"ס לפי מ"ס לעיל בס"ד שזוה הכלל נמלא שינוי להפך בקלט מקומות, וכאשר זכרתי לעיל, ודע כי מלבד הך דנקדישך ונעריךך, יש כמה מלות בתפלה וברכות שאין אגחנו נוהגים בהם ע"פ משפט דקדוק המקרא, ואחרי קאמם וזה בבהמ"ז, ועל הכל וכו' מודים לך ומזכרים את שמך, וכן רחם וכו' ישראל עמך עירך כבודך היכלך מעונך דביך ומלכות ב"ד משיחך, וכן בברכת הפטירה באלוהי הגבול עבדך, ובמלכות ב"ד משיחך, וכן בתפלה להודות לך ולשבחך ולפארך ולרוממך, וכן באהבה במאות רעיק, כמו שכתבת עלינו בתורתך ע"י משה עבדך, וכן קדש שמך בעולמך, לפניך חורך, וכן בברכת ברוך שאמר נגדלך נשבחך ונפאריך וגרוממך, וכן בברכות ק"ס, ובמסכת ר"ח ובסליחות של כיפור ותפלת ראש השנה וכוזאל בזה, הנה בכלם אגחנו אומרים כפי מה שאגחנו נוהגים נקדישך ונעריךך, שהוא הפך משפט תורת הדקדוק של המקרא.

ומה שאלתם עמ"ש בספר יצירה בג"ד כפר"ת שבע כפולות, ובספרי הקודש קורין לאותיות מנלפ"ך לאותיות כפולות, הנה כפולות דמנלפ"ך הוא ענין אחר, וכפולות דבג"ד כפר"ת הוא ענין אחר, דאותיות מנלפ"ך כפולות בתמונתם, אך כפולות הנזכר בספר יצירה על בג"ד כפר"ת קאי על המבטא שלהם, דיש בג"ד כפר"ת מבטא שלהם בדג"ש, ויש מבטא שלהם ברפ"ה, ובימי חכמי התלמוד היו בקיאים במבטא הרי"ש הך והחזק כלומר רפה ודגש, ואח"ז אבד זה המבטא באות רי"ש בין דגש לרפה, וז"ש בספר יצירה בג"ד כפר"ת הם כפולות, כלומר יש חלוק בהם בין דגש לרפ"ה, ויש להם ב' מבטאות אחד בדגש, וא' ברפ"ה, ואח"ז אבד זה השינוי שיש באות רי"ש בין דגש לרפה, ולכן ספרי המדקדקים הראשונים לא זכרו אלא בג"ד כפר"ת, ולא מנו אות ר' עמם, כי נשכח משפט אות רי"ש בימינו, ואח"ז עוד נאבדו שתי המבטאות דגש ורפה גם מן אות בי"ת בכמה גלילות ישראל, וכן הוא בעירינו ג"כ, ורק פה עירנו יודעין לעשות ב' מבטאות דגש ורפה באות גינ"ל וכ"ף ופ"ה ובחי"ו, אבל באות דל"ת נוהגים לקרותו ברפ"ה, כאשר מזכירים שם ארז"י במקום שם הוי"ה, שמואלים מבטא אות ד' קרוב למבטא אות זי"ן :

והנה המדפיסים ספרי הקודש אשורית, מזכרים להגיע סימן לאות אשר מבטא שלו דגש נקודה אחת בתוך האות, ולרפה אין מניחים סימן זה, ובכך ניכר שהוא מן הרפה, ובכתיבה שלנו הקרובה לאותיות רש"י

שייך לצאת במעין שבע גם בתפילתו הפרטית שם, אבל בבית חתנים שאין במקום זה תקנת מעין שבע כלל, גם היחיד אין יוצא במעין שבע, וה"נ לא יצא בלא הזכרת גשם. אבל אם תפילת מעין שבע אינה אלא ראייה שבלייל שבת הקילו חז"ל בהזכרת גשם א"כ אף בבית חתנים יצא בלא הזכרת גשם. [וכמו"כ מסתבר לפ"ז שהיחיד יוצא בתפילת מעין שבע להמג"א אף בבית חתנים, דלפי צד זה הוא בתורת הכרח, שכיון שכבר יש בלייל שבת מטבע תפילה מקוצרת ויש לזה שם תפילה, ממילא גם היחיד יוצא בה בכל מקום, כיון שתפילת ערבית רשות].

ועוד נפק"מ והוא בלייל א' דפסח דאיתא בשו"ע (או"ח תפז, א) שבלייל פסח שחל בשבת אין אומרים ברכת מעין שבע כיון שהוא ליל שמורים ואין סכנת מזיקים, ומעתה יש לדון בשכח משיב הרוח בלייל א' דפסח שחל בשבת אם יחזור ויתפלל, דאם הגדר דהוי כמי שהתפלל מעין שבע א"כ בלייל פסח שאין תפילה כזו לא יצא, אבל אם הוי ראייה וקולא בתפילת ערבית דליל ש"ק שאין הזכרת גשם מעכבת, א"כ לכאור' אף בלייל פסח אי"צ לחזור ולהתפלל, דסגי דמצד ליל שבת יש מטבע כזו בלא הזכרת משיב הרוח אף שבשבת זו לא נתקנה בחיוב, וממילא אין ההזכרה מעכבת.

גדר הזכרת משיב הרוח אם הוי חלק ממטבע הברכה

ונראה שכל דברי הגרע"א נאמרו רק במשיב הרוח שענינו הזכרה בעלמא ואי"ז חלק ממטבע הברכה אבל דבר שהוא חלק ממטבע הברכה כגון חצי השני של ברכת אבות או תפילת יו"ט בזה ודאי הדין נותן שאינו יכול לצאת מטעם דלא גרע ממעין

גשם, ומהני ליחיד כשהוא יוצא בזה מדין תפילת ציבור, אבל לא שמענו דזה חשיב תפילה כתיקונה נמי ליחיד, ועל זה הביא הגרע"א את דברי המג"א דמבואר דאף לגבי יחיד חשיבא תפילה כתיקונה, אבל עדיין אי"צ לומר דהוי כמי שהתפלל ממש מעין שבע, אלא הוא בתורת ראייה והכרח שבלייל שבת הקילו שאין הזכרת גשם מעכבת אף בתפילת היחיד.

ב. ונראה נפק"מ לדינא בין שני הדרכים בביאור דברי הגרע"א, חדא דהנה מובא בהלכה (שו"ע רסח, י) שבבית חתנים ובית אבלים לא תקנו חז"ל תפילת מעין שבע, דליכא טעמא דמאחרין לבא שיהו ניזוקין. ועיין במשנ"ב (רסח, כה) שאם יתפללו מעין שבע בבית חתנים יש חשש של ברכה לבטלה. ועתה יש לדון במתפלל בבית חתנים ובית אבלים בלייל שבת ושכח מוריד הגשם אם יצטרך לחזור.

ולכאורה הדבר תלוי בהנ"ל דלפי הדרך הא' שכונת הגרע"א שבתפילה ארוכה מונח תפילה קצרה, ומתורת תפילת מעין שבע מכשרינן ליה, א"כ בבית חתנים שאין תקנת תפילה של מעין שבע, אין להכשיר תפילתו מתורת מעין שבע, די"ל שכל מה שהיחיד יוצא בכזו תפילה, הוא רק כשמתפלל בבית הכנסת מקום שתקנו לציבור תפילה זו, ובזה חידש המג"א דכבר

ג. והנה היה מקום לדון לפי סברת הגרע"א במי שהשמיט חצי השני של ברכת אבות [שבעלמא ודאי זה מעכב בתפילה] וכיו"ב, אם יכול לומר שיצא ידי תפילתו משום שלא גרע מתפילת מעין שבע שסגי בחצי הראשון של ברכת אבות.

אדם הביננו חוץ מימות הגשמים מפני שצריך לומר שאילה בברכת השנים ע"ש, ומדלא קאמר נמי חוץ מעשרת ימי תשובה משמע שיכול להתפלל הביננו אף בעשי"ת [ועד"ז דייק בחי' הרשב"א בברכות (שם) מדלא קאמר חוץ ממוצ"ש דרב ביבי סבר דאף במוצ"ש מתפלל הביננו עי"ש] ולא אכפ"ל שאין מזכיר המלך המשפט¹, וא"כ יקשה דמי שהתפלל בעשי"ת ושכח המלך המשפט, דאמאי אינו יוצא בדיעבד מטעם דלא גרע מהביננו, וצ"ע.

אולם לפי המבואר אתי שפיר, דהמלך המשפט לא הוי רק הזכרה בעלמא אלא מגוף מטבע הברכה (א"ה. וראה בעניני ר"ה ועשי"ת שהאריך רבינו בחקירה זו בגדר המלך הקדוש והמלך המשפט), וכאשר חסר בעיקר מטבע הברכה לא יהני הסברא דלא גרע מתפילה קצרה².

ולפ"ז נמצא דמשיב הרוח לא הוי חלק מטבע הברכה אלא דין הזכרה בעלמא

שבע. [ועיין בביאור הלכה (סו"ס רסח) בשם אליה רבה שביו"ט שחל להיות בשבת אין יכול לצאת תפילת ערבית אפילו ישמע מהש"ץ ברכת מעין שבע מילה במילה הואיל ואין מזכיר יו"ט בברכת מעין שבע].

והנה יש להקשות לפ"ד הגרע"א מדוע מי ששכח המלך המשפט בעשרת ימי תשובה צריך לחזור ולהתפלל [לדעת המחבר (או"ח תקפב, א) וגם להרמ"א (קיה, א) יוצא בדיעבד רק משום שהזכיר מלך אוהב צדקה ומשפט אבל בלא זה צריך לחזור ולהתפלל] ולכאורה קשה אמאי לא אמרינן שיצא דלא גרע מתפילת הביננו, שהרי בתפילת הביננו אין מזכירים מלך ומשפט כלל אלא אומר 'והתועים על דעתך ישפטו'.

ואין לדחות שבאמת בעשרת ימי תשובה אין יכול להתפלל הביננו כיון שאין מזכיר המלך המשפט, שהרי איתא בברכות (כט, א) א"ר ביבי בר אבבי כל השנה כולה מתפלל

ד. וכ"כ בשו"ת מגדנות אליהו (ח"א סי' קיד) בשם קצות השלחן דלא אשתמיט לשום פוסק שבעשי"ת אי אפשר להתפלל הביננו עי"ש. והטעם בזה י"ל בפשוטו דהתקנה דהמלך המשפט נתקנה בחתימה [ומי שיזכיר מלך באמצע ברכת 'השיבה שופטנו' ולא יזכיר בחתימה לא יהני, וראה מהא דהמלך הקדוש מעכב והרי בנוסח ספרד (וכן בנוסח אשכנז בחזרת הש"ץ) אומרים בברכה כי קל מלך גדול וקדוש אתה], ואילו תפילת הביננו תקנתה לומר מענין הברכות בלא חתימה ולזה סגי במה שאומר 'והתועים על דעתך ישפטו'. וראה משי' מהר"ם מרוטנברג שביליל שבת שובה אומרים בברכת מעין שבע הקל הקדוש שאין כמוהו, ושלא כמנהגינו לומר המלך הקדוש, וי"ל הטעם כנ"ל דהתקנה דהמלך הקדוש הוא רק בחתימה, וברכת מעין שבע תקנתה לומר מעין הברכות בלא חתימה. [ואף למנהגינו לומר 'המלך הקדוש שאין כמוהו' י"ל דכיון דבלא"ה אומר הקל הקדוש ממילא ראוי בעשי"ת שיזכיר המלך הקדוש כמו דתקנו במקום האל הקדוש דחתימה אך אין זה לעיכובא].

ה. עוד יש ליישב הקושיא דהגדר בתפילת הביננו דהחתימה של שומע תפילה היא חתימה כוללת לכל ברכות בקשה, [וכמו שמצינו שאדם כולל עוד בקשות בשומע תפילה כגון שאילת גשמים כששכח בברכת השנים וכן עננו בתענית וחזרתם בשומע תפילה], ולפ"ז י"ל דכל תפילת הביננו שייכא אם באמת כלל י"ג ברכות אמצעיות בחתימה אחת דשומע תפילה, אבל אם מתפלל שמונה עשרה כדרכו ומפסיק בחתימה נפרדת לכל ברכה וברכה, שוב אין יכול לייחס חתימה דשומע תפילה לאיזה ברכה אמצעית שלא חתם בה, אלא הוי חתימה רק לברכת שמע קולינו, ועל כן אם לא הזכיר המלך המשפט בחתימה בעשי"ת אינו יכול לצאת מדין תפילת הביננו, כיון שהפסיק אח"כ בחתימה נפרדת לברכת המינים ושאר ברכות, ונשארה ברכת השיבה שופטנו בלא חתימה ולא יצא, משא"כ בליל שבת שתקנו שיכול לומר כל ז' ברכות בברכה אחת מעין שבע אף שאין החתימה מענין כל הברכות כבשומע תפילה, וא"צ להזכיר בה גשם, א"כ כשאומר ז' ברכות שלימות בלא הזכרת גשם לא גרע מתפילת מעין שבע, ובכלל מאתיים מנה, ודוק.

משלים בשומע תפילה כדאיתא בברכות (כט, א), הרי משמע דהזכרה ושאלת גשמים אינה מעצם המטבע של הברכה אלא דין הזכרה בעלמא דמטבע של ברכה לכאורה לא שייך להשלים בשומע תפילה.

ואף שהבבלי לית ליה דינא דהירושלמי שהביאו תוס' כמבואר בתוס' ברכות (כט, ב ד"ה הא) דא"א להשלים משיב הרוח בשומע תפילה, אכן מבואר בתוס' שם לעיל (כט, א ד"ה מפני) הטעם דדוקא שאילת צרכים שייכא בשומע תפילה ולא הזכרת שבחים, ומשמע דמעיקר הדין שייך לעשות תשלומין על הזכרה של משיב הרוח, וא"כ מבואר דהוא דין הזכרה ואינו מעצם מטבע הברכה.

וכן נראה עוד להוכיח דמשיב הרוח הוי הזכרה בעלמא, מזה גופא שאם נזכר אחרי החתימה של מחיה המתים שיכול להשלים שם ולומר משיב הרוח ומזה נראה דהוי הזכרה בפ"ע דאם הויא חלק ממטבע הברכה אין טעם לזה שיוכל להשלים לאחר סיום הברכה. ואטו יכול להשלים מכלכל חיים בחסד וכו' לאחר חתימת הברכה¹.

ולפי כל זה יש לדון בליל שבת חול המועד כשלא הזכיר יעלה ויבא שהוא דין הזכרה בעלמא דלכא' בזה נוכל להכשיר עפ"ד הגרע"א מצד דלא גרע ממעין שבע שאין מזכיר בה את היו"ט. [ומש"כ הביאור הלכה דבליל שבת יו"ט אין יוצא במעין שבע היינו דוקא לגבי יו"ט שהוא ודאי מעצם מטבע התפילה להתפלל של יו"ט ובזה אם לא התפלל או שהתפלל רק

על דרך יעלה ויבא וכלשון המשנה (ברכות פ"ה מ"ב ותענית פ"א מ"א) "מזכירין" גבורות גשמים.

והן ידוע משמיה דהגר"ח (בסטנסיל) דאמירת ותן טל ומטר הוא חלק ממטבע הברכה ונפ"מ לגבי מחלוקת הראשונים במי שלא אמר יעלה ויבא במנחה בר"ח האם יחזור בתפילת תשלומין במוצאי ר"ח דהתוס' בברכות (כו, ב) סברי דכיון שבמוצאי ר"ח בלא"ה לא יזכיר יעלה ויבא והרי תפילה בלי יעלה ויבא כבר אמר בזמנו בר"ח א"כ לא ירוויח כלום בתפילת תשלומין, ומטו מהגר"ח דהני מילי ביעלה ויבא שלא חסר לו בגוף התפילה אלא רק הזכרה ובזה איכא לסברת התוס' שלא ירוויח, אבל לגבי ותן טל ומטר שהיא חלק ממטבע הברכה צריך לחזור ולהתפלל תשלומין אף שלא ישלים ותן טל ומטר [כגון בערב שבת שבליילה אין שאילת גשמים] כיון שהיה חסר לו במטבע הברכה וכלא התפלל דמי וכאשר ישלים יהיה לו תפילה מעליא בלא חסרון, אכן במג"א (קח, טז) כתב להדיא דאף לגבי ותן טל ומטר ומשיב הרוח לא יצטרך לחזור להתוס' הנ"ל [ולגבי משיב הרוח משכח"ל בשכח בתפילת שחרית ביום א' של פסח, דבמנחה כבר אין מזכיר משיב הרוח].

וקצת ראיה דמשיב הרוח הוי רק הזכרה מהתוס' בתענית (ג, ב ד"ה בימות) שכתבו עפ"ד הירושלמי דאם שכח להזכיר משיב הרוח בימות הגשמים מזכיר בשומע תפילה וכן בשאילה בברכת השנים לכו"ע

1. וראה במ"ב (קיד, כט) בטעם שיכול לומר משיב הרוח אחרי החתימה וז"ל כי לא קבעו חכמים מקום [למשיב הרוח] בתוך הברכה אלא אמרו סתם מזכירין גבורות גשמים בתחיית המתים רק שנהגו לומר לפני מכלכל שהוא פרנסה וגשמים ג"כ פרנסה הלכך באיזה מקום שיזכור סגי עכ"ד. ומבואר להדיא הטעם שא"ז חלק מעצם מטבע הברכה.

תפילה של שבת אינו יוצא במעין שבע, משא"כ בליל שבת חוה"מ שאיכא רק הזכרה בעלמא של יעלה ויבא יוצא במעין שבע^ז.

מוריד הגשם או מוריד הגשם

הרוח ומוריד הגשם כפני עצמו או כחלק ממטבע הברכה, דאי הוי הזכרה בעלמא כדוגמת יעלה ויבא א"כ זה משפט בפ"ע והגשם הוא סוף המשפט וצריך לומר בקמ"ץ, אבל אם אינו הזכרה אלא חלק ממטבע הברכה אז אינו חלק בפני עצמו והוא חלק ממטבע הברכה ולכן אינו חשוב כסוף משפט ונצטרך לאמרו בסגו"ל.

ויש להוכיח ראייה נפלאה כהשיטה שצריך לומר בקמ"ץ, ממה שכתב המחבר בשו"ע (קיד, ו) דמי ששכח משיב הרוח וסיים הברכה ונזכר קודם שהתחיל אתה קדוש א"צ לחזור אלא יאמר שם משיב הרוח ומוריד הגשם בלא חתימה, [ולעיל הוכחנו מעצם דין זה גופא שא"ז מטבע ברכה אלא הזכרה], ולכאורה נראה פשוט שכאשר אומרו אחר מחיה המתים בלא חתימה, בודאי הוא משפט בפני עצמו, ודינו להאמר בקמ"ץ כמו בסוף משפט. וא"כ אם במקומו יש לאומרו בסגו"ל היה להפוסקים להזהיר שבכה"ג שאומר אחר הברכה צריך לשנות ולאמרו בקמ"ץ, ומהא דלא אשתמיט לאחד מהפוסקים שיאמר כן, משמע דאף כאשר אומרים משיב הרוח במקומו ג"כ אומרים אותו בקמ"ץ, כיון שא"ז חלק ממטבע ברכה, וכמש"נ.

ידוע הפולמוס סביב הגיית הגימ"ל שבתית 'הגשם' אם צריך לומר הגשם בסגו"ל, או הגשם בקמ"ץ, וכבר נשתברו קולמוסים על ענין זה, וי"א שמשכיל אחד תלמיד של מנדלסון ימ"ש שינה בסידורים לכתוב בקמ"ץ, ולפנים בכל הסידורים היה כתוב בסגו"ל, ולפיכך צריך לומר בסגו"ל, וכן היה מורה ובא מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה פ"ח, יד), וכן נקט מרן הגרא"מ שך זצ"ל (בהסכמה לספר ברכות החיים), אולם מרן הגרי"ש אלישיב (שליט"א) זצ"ל נהג לומר בקמ"ץ, וכ"כ באגרות משה (או"ח ד מ, טו), ושמעתי מהגרמ"ש שפירא זצ"ל שיש לו בקבלה איש מפי איש מביהמ"ד של וואלזין עד מרנא הגר"ח מוואלזין שרבינו הגר"א זיע"א היה אומר בקמ"ץ.

ויש לפרש הנדון בזה ע"פ מה שנתבאר לדון אם משיב הרוח הוי רק דין הזכרה או דהוי חלק ממטבע התפילה, דההבדל בין הגיית סגו"ל לקמ"ץ הוא שבסוף פסוק או באתנחתא הוגים בקמץ והיינו כשהתיבה בסוף ענין, ואילו באמצע פסוק והיינו כשהתיבה משמשת עם תיבה שאחריה הוגים בסגו"ל, וה"נ בנדון דידן המחלוקת הוא אם יש להחשיב משפט זה משיב

ז. ובשבת חוה"מ יש לדון אפילו אם יוצא ע"י ששומע מהש"ץ מעין שבע, ויתכן דאינו יוצא וממילא ודאי דלא יוצא בשבע מדין מעין שבע. והטעם דלא יוצא כי יש לו לומר יעלה ויבוא, ומה שא"ז נזכר במעין שבע א"ז ראייה שאינו לעכובא כמו בהזכרת גשם, דלא תקנוה אלא לפי הנוסח של שבת.

ח. דוגמא לדבר הפסוק בזכריה (יז, יד) 'ולא עליהם יהיה הגשם' בקמ"ץ, ואילו בפרשת נח (בראשית ז, יב) כתוב ויהי הגשם על הארץ' בסגו"ל, וכן מצינו 'והנה ידו מצרעת כשלג' בקמ"ץ, הנותן 'שלג' כצמר בסגו"ל (וכצמר גופיה בקמ"ץ מפני שהוא באתנחתא). וכן בברכת שלא עשני עבד והמכין מצעדי גבר הכל בקמ"ץ מפני שהוא סוף הברכה. ולפי"ז צ"ל בורא פרי 'הגפן' בקמ"ץ ולא בסגו"ל.